

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

Rzeczpospolita
Polska

lubelskie
Smakuj życie!

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Dostępność w rewitalizacji

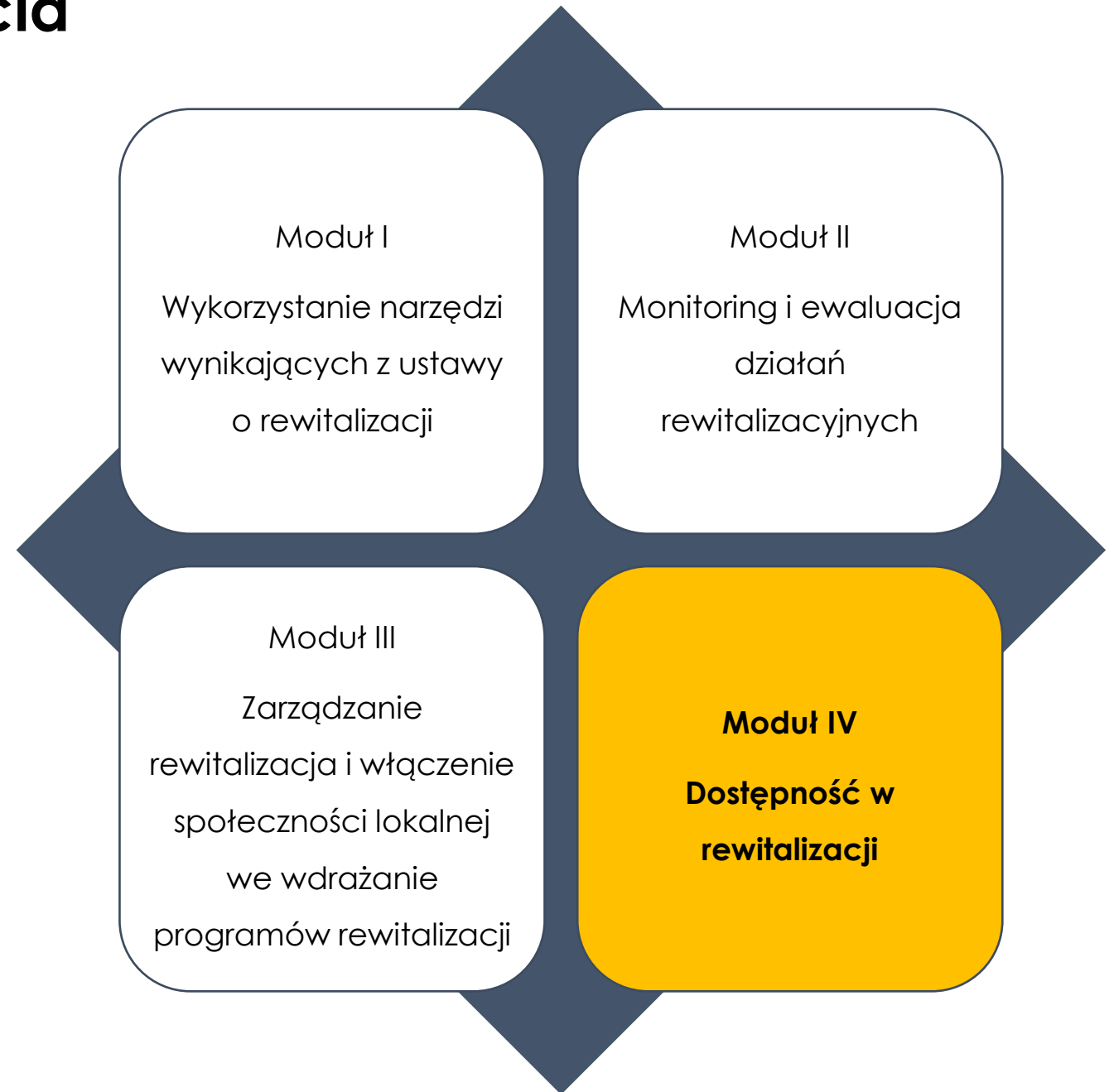
Prowadzenie:

Centrum Doradztwa Strategicznego s.c.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

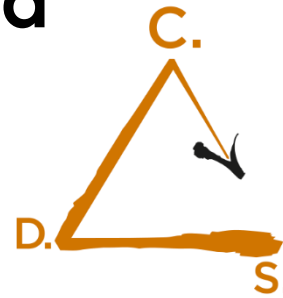
Struktura procesu wsparcia

- Jeden z elementów kompleksowego procesu wsparcia doradczo-szkoleniowego skierowanego dla przedstawicieli gmin z województwa lubelskiego w zakresie programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych.
- Zadanie jest realizowane przy współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej, w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Prowadzenie szkolenia i wsparcia doradczo-szkoleniowego

- Realizacja przez konsultantów Centrum Doradztwa Strategicznego z Krakowa.
- Firma z ponad **20 letnim** doświadczeniem w realizacji programów rewitalizacji, strategii rozwój i szeregu innych dokumentów programowych dla polskich gmin, powiatów i regionów.
- Na przestrzeni tych lat pracowaliśmy dla ponad 150 polskich jednostek JST.

Centrum Doradztwa Strategicznego

Kontakt – doradztwo:

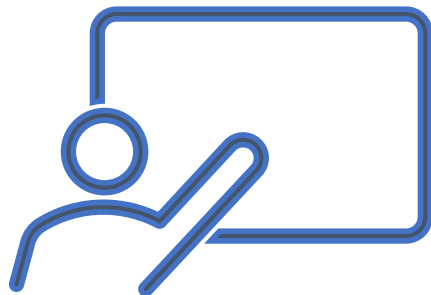
rewitalizacja@cds.krakow.pl

tel: 12 623 77 40, 12 623 77 85

Cele szkolenia:

- Zdobyć wiedzę na temat **dostępności** oraz o **osobach o szczególnych potrzebach**;
- **Zmiana postaw i uwrażliwienie** na osoby o szczególnych potrzebach **w podejmowaniu działań strategicznych, planistycznych i realizacji konkretnych projektów**;
- Nabycie kompetencji pozwalających **na skuteczne powiązanie dostępności z procesem przygotowania i wdrażania rewitalizacji**.

Zakres tematyczny szkolenia

- **prawo krajowe i europejskie** w obszarze równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- **przejawy dyskryminacji** osób ze szczególnymi potrzebami;
- **rodzaje** niepełnosprawności;
- **możliwości i ograniczenia** użytkowników przestrzeni;
- bariery w kontaktach z osobą ze szczególnymi potrzebami - **stereotypy**;
- **uniwersalne projektowanie** jako podstawa tworzenia bezpiecznej przestrzeni dla wszystkich;
- dostępność: **cyfrowa, architektoniczna, informacyjno-komunikacyjna**;
- dostępność w **programowaniu strategicznym, planowaniu przestrzennym**, jak i w przygotowywaniu oraz realizacji konkretnych projektów;
- praktyczne stosowanie **narzędzi ustawowych** w odniesieniu do dostępności;
- analiza przykładowych **projektów przestrzeni publicznych i budynków** pod kątem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Niepełnosprawność

Według Głównego Urzędu Statystycznego:

„Osoba, która **posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony** lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz **odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku**”.

Według Światowej Organizacji Zdrowia:

„**Ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka**, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”.

Rodzaje niepełnosprawności

Osoby z niepełnosprawnością stanowią grupę bardzo zróżnicowaną wewnątrznie pod względem **stopnia niepełnosprawności, rodzaju** oraz **momentu wystąpienia**.

Stopień niepełnosprawności: **znaczny, umiarkowany i lekki**, a wśród **rodzajów niepełnosprawności** wyróżnić można:

- obniżoną sprawność **sensoryczną** (zmysłową);
- obniżoną sprawność **intelektualną**;
- obniżoną sprawność **funkcjonowania społecznego**;
- obniżoną sprawność **komunikowania się**;
- obniżoną sprawność **ruchową**;
- obniżoną sprawność **psychofizyczną z powodu chorób somatycznych**.

Istotne rozróżnienie stanowi także **moment wystąpienia niepełnosprawności**: osoby z niepełnosprawnością **wrodzoną** lub **nabytą**.

Osoby ze szczególnymi potrzebami

- osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością lub inne osoby mające trwale lub czasowo naruszoną sprawność w zakresie mobilności czy percepcji (np. ludzie poruszający się przy pomocy kul, protez, wózków, słabi, chorujący, niesłyszący, niedowidzący, z trudnościami manualnymi i poznawczymi, osoby z wózkiem dziecięcym, z ciężkim bagażem itp).

Katalog osób o szczególnych potrzebach – zbiór otwarty

- Głucha;
- Niestyszająca;
- Słabostyszająca;
- Niedostyszająca;
- Osoba z uszkodzonym słuchem;
- Głuchoniewidoma;
- Niewidoma;
- Słabowidząca;
- Osoba z niepełnosprawnością narządów ruchu;
- Osoba z niepełnosprawnością intelektualną;
- Osoba chorująca psychicznie;
- Osoba o ograniczonych możliwościach poznawczych;
- Kobiety w ciąży;
- Osoby z dziećmi;
- Seniorzy;
- Osoba z większym bagażem.

Bariery w kontaktach z osobą ze szczególnymi potrzebami

Jakich pojęć warto unikać

- Kaleka,
- Inwalida,
- Głuchoniemy,
- Sprawny inaczej.

Spółeczny wizerunek osób z niepełnosprawnościami często jest stereotypowy. Osoby niepełnosprawne są przedstawiane jako: **słabe, lęklive, samotne, podejrzliwe, roszczeniowe, skryte, nerwowe, niepewne siebie i ubogie.**

Przykłady mitów/ stereotypów:

- osoby z niepełnosprawnościami są jak dzieci i potrzebują naszej pomocy;
- osoby niewidome posiadają lepsze pozostałe zmysły;
- wszyscy niewidomi czytają teksty zapisane brajlem;
- wszystkie osoby niesłyszące czytają z ruchu warg;
- osoby z niepełnosprawnościami mają nadzwyczajne umiejętności.

Po co zapewniać dostępność ?

- Dostępność jest jednym **z podstawowych praw człowieka.**
- Swobodny dostęp do dóbr, usług oraz możliwość udziału w życiu społecznym i publicznym na równi dla wszystkich jest podstawową **miarą jakości życia.**

Dostępność jako fundamentalna zasada wpisana między innymi w:

- Powszechną Deklarację Praw Człowieka;
- Konwencję ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami (KPON);
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych;
- Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP)
- Strategię na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych

Cel - ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby z niepełnosprawnościami na równi ze wszystkimi innymi obywatelami.

Główne zasady ujęte w KPON:

- poszanowanie przyrodzonej godności, autonomii osoby, w tym swobody dokonywania wyborów, a także poszanowanie niezależności osoby,
- niedyskryminacja,
- pełny i skuteczny udział w społeczeństwie i integracja społeczna,
- poszanowanie odmienności i akceptacja osób niepełnosprawnych, będących częścią ludzkiej różnorodności oraz ludzkości,
- równość szans,
- dostępność,
- równość mężczyzn i kobiet,
- poszanowanie rozwijających się zdolności niepełnosprawnych dzieci oraz poszanowanie prawa dzieci niepełnosprawnych do zachowania tożsamości.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej

I. GODNOŚĆ

II. WOLNOŚCI

III. RÓWNOŚĆ

IV. SOLIDARNOŚĆ

V. PRAWA OBYWATELSKIE

VI. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI

Art. 21 **Niedyskryminacja**

Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, a także przynależność państwową.

Art. 25 **Prawa osób w podeszłym wieku**

Unia uznaje i szanuje prawo osób w podeszłym wieku do godnego i niezależnego życia oraz do uczestniczenia w życiu społecznym i kulturalnym.

Art. 26 **Integracja osób niepełnosprawnych**

Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności.

Wytyczne dotyczące realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027 (projekt)

Cel: **zapobieganie wszelkiej dyskryminacji** ze względu na różne przesłanki, w tym: **płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną** podczas **przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów.**

Nacisk na zapewnienie, by wszelkie działania finansowane z programów mogły służyć, czy umożliwiać swobodne z nich korzystanie także osobom z niepełnosprawnościami. Zgodnie z ideą **projektowania uniwersalnego**, infrastruktura, produkty i usługi zaprojektowane i zrealizowane z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami, **służą wszystkim użytkownikom i likwidują lub ograniczają różne bariery**, również takie na które napotykają osoby bez niepełnosprawności (np. cudzoziemcy, osoby starsze, kobiety w ciąży itp.).

Trzy ważne załączniki!

- Załącznik nr 1. **Standard minimum realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn w ramach projektów współfinansowanych z EFS+** - ocenia, czy wnioskodawca uwzględnił kwestie równościowe w ramach analizy potrzeb w projekcie, zaplanowanych działań, wskaźników lub w ramach działań prowadzonych na rzecz zespołu projektowego.
- Załącznik nr 2. **Standardy dostępności dla polityki spójności 2021-2027** - pięć standardów: szkoleniowy, informacyjno-promocyjny, cyfrowy, architektoniczny oraz transportowy.
- Załącznik nr 3. **Procedury służące do włączania zapisów Karty praw podstawowych oraz Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami do praktyki wdrażania programów.**

Program Dostępność Plus

Kompleksowy program, zapewniający wieloaspektowe, systemowe i skoordynowane działania celem podniesienia jakości i zapewnienia niezależności życia dla osób o szczególnych potrzebach, w tym osób starszych i osób z trwałymi lub czasowymi trudnościami w zakresie mobilności lub percepcji.

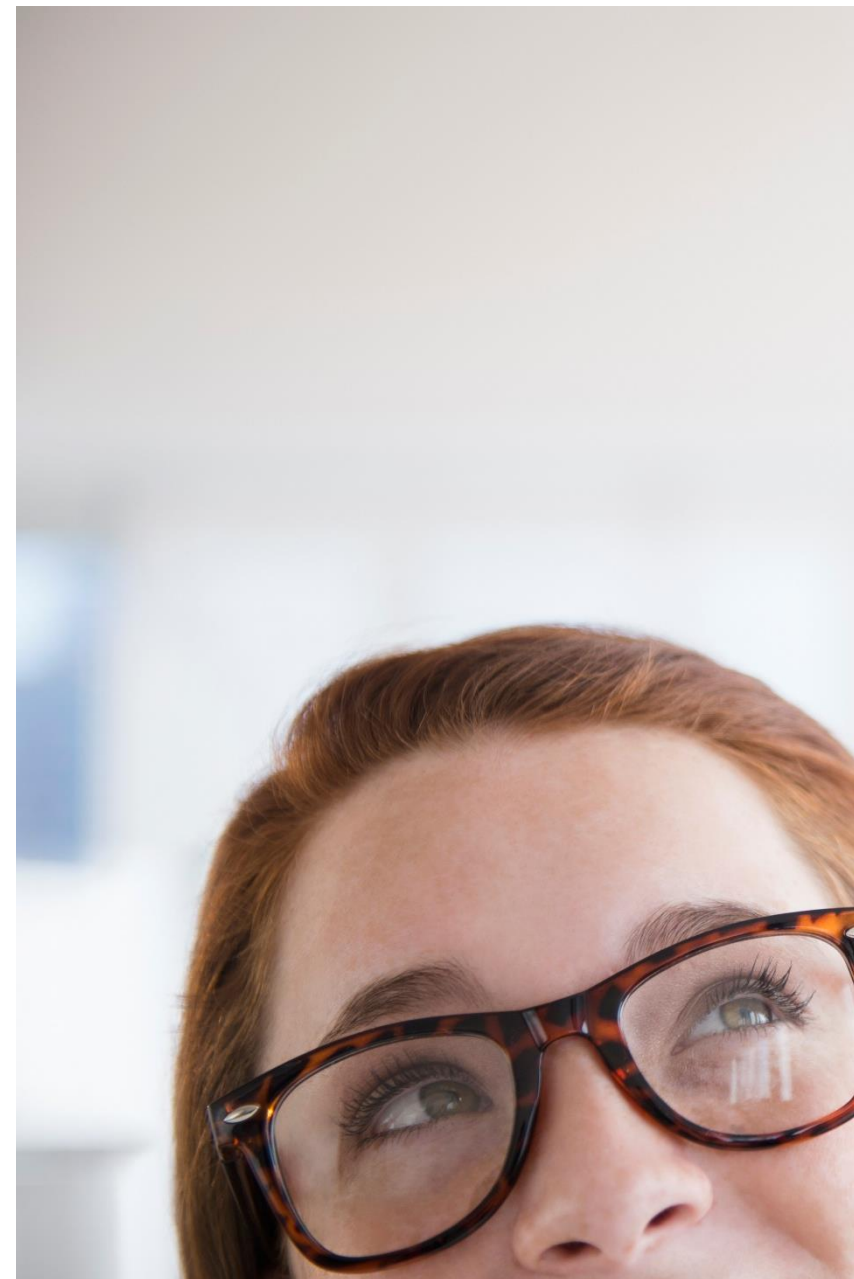

Dostępność Plus

Dostępność to

właściwość środowiska (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług), która pozwala osobom z trudnościami funkcjonalnymi (fizycznymi, poznawczymi) na korzystanie z niego **na zasadzie równości z innymi**.

Dostępność jest dla wielu osób **warunkiem prowadzenia niezależnego życia i uczestnictwa** w życiu społecznym i gospodarczym kraju, społeczności lokalnej, szkoły czy miejsca pracy.

Dwa główne założenia programu DOSTĘPNOŚĆ PLUS

Pierwsze:

- trwałe **włączenie problematyki dostępności do wszystkich polityk publicznych**, do praktyki planowania, realizacji i oceny funkcjonowania państwa,
- wprowadzenie przepisów prawnych (standardów dostępności)
- inwestycje w wiedzę, kompetencje i umiejętności w zakresie dostępności dla kreatorów rzeczywistości społecznej
- stworzenie lepszych możliwości rozwoju nowych technologii asystujących, kompensacyjnych czy rozwoju produktów i usług opartych na zasadzie uniwersalnego projektowania.

Drugie:

realizacja inwestycji (budowlane, transportowe, technologiczne) w istniejące budynki użyteczności publicznej i zasoby mieszkaniowe wielorodzinne, przestrzeń, środki transportu, strony internetowe czy usługi o charakterze powszechnym.

Zakładane efekty Programu do roku 2025:

- Przestrzeń będzie dostępna dla wszystkich;
- Około 1 000 miejsc i budynków użyteczności publicznej, w których zniesiono bariery architektoniczne, techniczne i komunikacyjne;
- Systematyczna poprawa istniejącej infrastruktury i otoczenia (dworce, przystanki, parki, chodniki);
- Dostępne nowo budowane budynki użyteczności publicznej i mieszkalnictwa wielorodzinnego;
- Dostępne nowo zakupione autobusy i tramwaje;
- 100 gmin, w których poprawiono jakość przestrzeni publicznej (likwidacja barier);
- Dostępne strony internetowe wszystkich urzędów i instytucji;
- Dostępna dla wszystkich co najmniej połowa czasu antenowego w TV.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu
dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami

Ramy prawne:

**ustawa z dnia 19 lipca
2019 r. o zapewnieniu
dostępności osobom
ze szczególnymi
potrzebami**

Obowiązki dotyczące zapewnienia dostępności wprowadzone w innych aktach prawnych:

- Ustawa o publicznym transporcie zbiorowym
- Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta
- Ustawa o ochronie przyrody
- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- Ustawa – Prawo budowlane
- Ustawa o samorządzie gminnym
- Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
- **Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.**
 - **a) uwzględnienie dostępności w działaniach rewitalizacyjnych;**
 - **b) konieczność zapewniania dostępności w działaniach społecznych realizowanych na obszarze rewitalizowanym.**

Podmioty publiczne zobowiązane do zapewnienia dostępności (art. 3 Ustawy)

- **jednostki sektora finansów publicznych** (wymienione w art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych,
- **państwowe jednostki organizacyjne** nieposiadające osobowości prawnej (inne niż określone w punkcie pierwszym),
- **osoby prawne** utworzone w celu zaspokajania potrzeb o charakterze powszechnym niemających charakteru przemysłowego ani handlowego, jeżeli podmioty, o których mowa punktach 1 i 2, pojedynczo lub wspólnie, bezpośrednio lub pośrednio przez inny podmiot:
 - a) finansują je w ponad 50% lub
 - b) posiadają ponad połowę udziałów albo akcji, lub
 - c) sprawują nadzór nad organem zarządzającym, lub
 - d) mają prawo do powoływania ponad połowy składu organu nadzorczego lub zarządzającego
- **związki** podmiotów, o których mowa w pkt 1, 2 i 3

Ważne pojęcia

Projektowanie uniwersalne

Określone w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych uniwersalne projektowanie jest podstawowym, domyślnym instrumentem realizacji dostępności. Termin ten odnosi się do rozwiązań, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznych zmian.

Racjonalne usprawnienia

Konieczne i stosowne modyfikacje lub adaptacje, niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień, które są niezbędne w określonych przypadkach dla zapewnienia osobom o szczególnych potrzebach możliwości korzystania z dóbr i usług.

Dostęp alternatywny

To takie działania i rozwiązania organizacyjne, które zapewnią osobie ze szczególnymi potrzebami dostęp do budynku, ale nie w sposób samodzielny lub na zasadzie równości z innymi osobami (potrzebna pomoc innej osoby), albo które nie zapewniają dostępu do budynku podmiotu publicznego, ale umożliwiają skorzystanie z usług publicznych w inny sposób (np. online).

Zwolnienie tempa / wydłużenie czasu

wynikającego np. z konieczności tłumaczenia na język migowy

Dostosowanie budynków

np. montaż tymczasowych podjazdów, platform, wind; oznakowanie obiektu tablicami z treścią w alfabecie Braille'a

Dostosowanie akustyczne

np. montaż pętli indukcyjnej czy systemów FM

Dostosowanie komputerów

np. wynajęcie lub zakup programów powiększających, mówiących, drukarek materiałów w alfabecie Braille'a

Zapewnienie specjalistycznego wsparcia

np. asystenta tłumaczącego na język łątwy, asystenta osoby z niepełnosprawnością, tłumacza języka migowego, przewodnika osoby mającej problemy w widzeniu

Transport

np. specjalistyczny transport na miejsce realizacji projektu

Dostosowanie materiałów projektowych / szkoleniowych

np. instalacja programów powiększających, mówiących, drukarek

Mechanizm racjonalnych usprawnień

Pomoc dla projektodawców i instytucji umożliwiająca elastyczne reagowanie na potrzeby uczestników z niepełnosprawnością, która zapewni im dostęp do usprawnień „szytych na miarę”.
Możliwość sfinansowania usprawnień nieprzewidzianych z góry we wniosku o dofinansowanie projektu.

Trzy wymiary dostępności

Dostępność **architektoniczna**

- dotyczy budynków, budowli i ich najbliższego otoczenia

Dostępność **cyfrowa**

- dotyczy stron internetowych, aplikacji mobilnych, internetu, dokumentów i multimedialności;

Dostępność **informacyjno-komunikacyjna**

- dotyczy działań informacyjnych i komunikacji.

Dostępność architektoniczna

- zbiór wszystkich elementów i wykorzystanych rozwiązań tworzących dane miejsce lub przestrzeń, które mają bezpośredni wpływ na łatwość, z jaką dana osoba może się w niej poruszać.

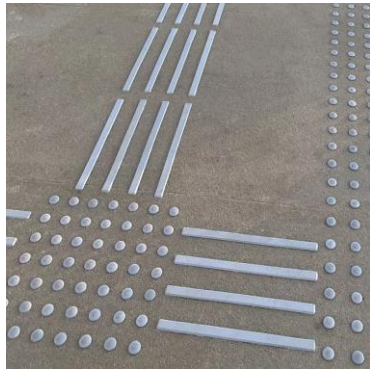
Minimalne wymagania z Ustawy (art. 6 ust. 1) ;

- zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków,
- instalację urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych,
- zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy,
- zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego, o którym mowa w art. 2 punkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób.

Projektowanie uniwersalne – pierwsza zasada

Równy dostęp (Equitable Use)

- projekt jest użyteczny i atrakcyjny dla ludzi o różnych umiejętnościach (możliwościach).

Projektowanie uniwersalne – druga zasada

Elastyczność użytkowania (Flexibility in Use)

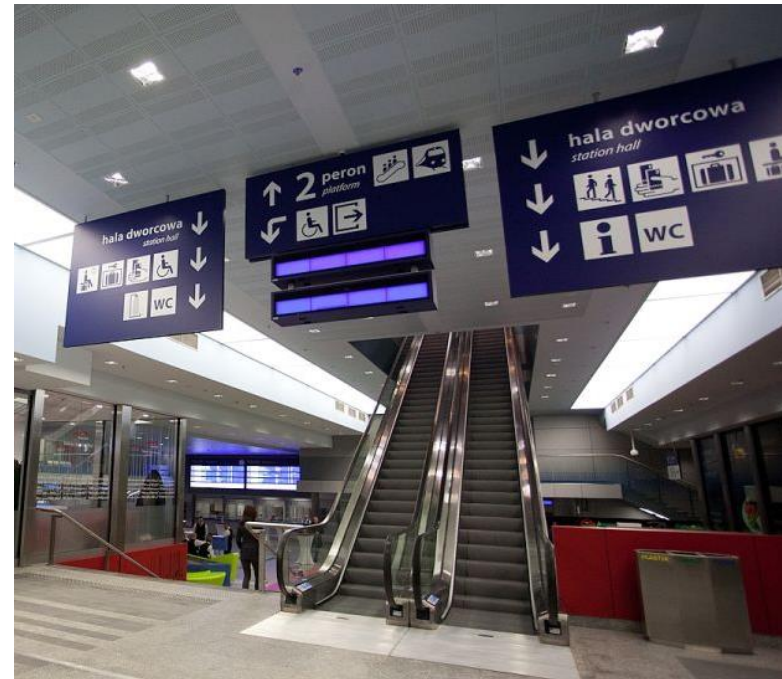
– projekt uwzględnia szeroki zakres indywidualnych preferencji i umiejętności odbiorców.

Projektowanie uniwersalne – trzecia zasada

Prostota i intuicyjność (Simple and Intuitive Use)

– zastosowany projekt jest łatwy do zrozumienia, niezależnie od doświadczenia, wiedzy, umiejętności językowych czy obecnego poziomu koncentracji użytkownika.

Prostota i intuicyjność w praktyce

Joel Willans
@Joelwillans

Apparently, there's now parking spaces reserved for people who twerk at barbecues.

Projektowanie uniwersalne – czwarta zasada

Czytelna informacja (Perceptible Information)

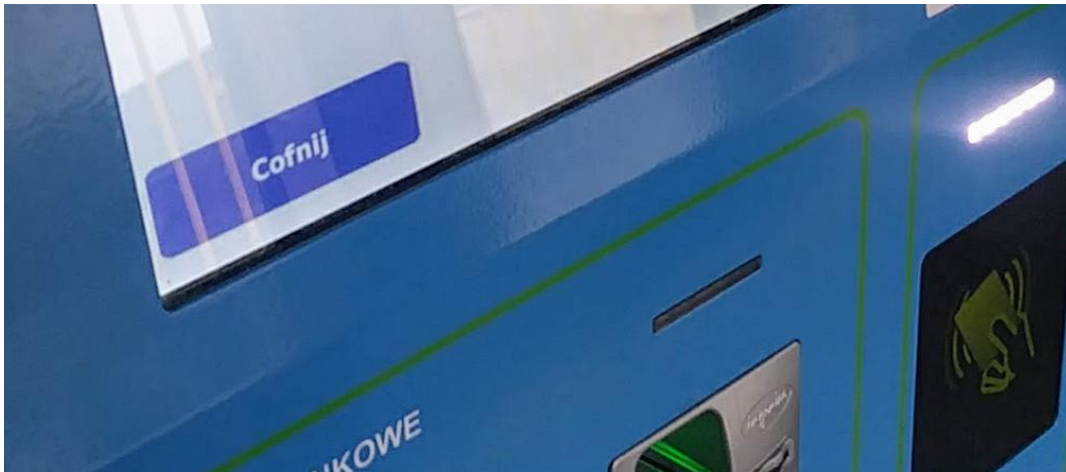
– projekt w sposób efektywny łączy ze sobą niezbędne informacje dla użytkownika, niezależnie od warunków otoczenia lub zdolności sensorycznych użytkownika.

Projektowanie uniwersalne – piąta zasada

Tolerancja na błędy (Tolerance for Error)

– projekt minimalizuje zagrożenia i negatywne skutki przypadkowego lub zamierzonego działania.

Projektowanie uniwersalne – szósta zasada

Minimalizowanie wysiłku fizycznego (Low Physical Effort)

– projektowanie w taki sposób, aby produkt był efektywny, wygodny i wymagał minimalnego wysiłku użytkownika.

Projektowanie uniwersalne – siódma zasada

Parametry i wielkość przestrzeni umożliwiające dostęp i użytkowanie (Size and Space for Approach and Use)

– odpowiednia wielkość i przestrzeń przewidziana do podejścia, działania i wykorzystania produktu, niezależnie od wielkości, postawy lub mobilności użytkownika.

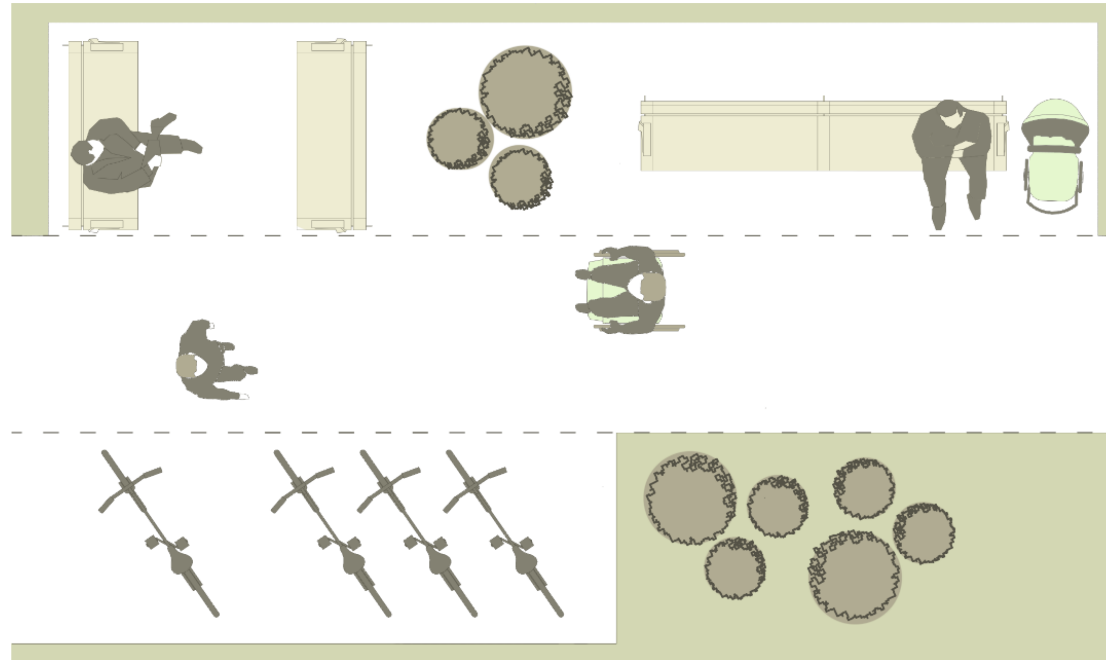
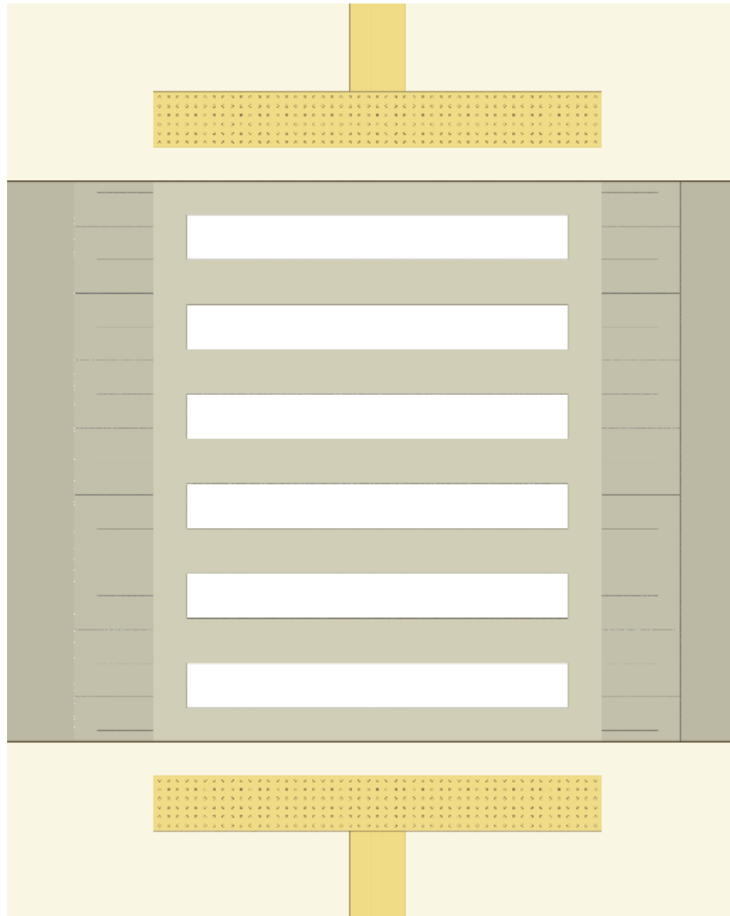
Rozwiązania urbanistyczne warte uwagi przy rewitalizacji

Dwa poziomy:

- **poziom makro** – spojrzenie całościowe na obszar rewitalizacji, analiza deficytów usług, tkanki mieszkaniowej, komunikacji itp.
- **poziom mikro** – architektoniczny, identyfikacja barier architektonicznych/ dostępnościowych wewnątrz danego obiektu, grupy obiektów czy konkretnej przestrzeni publicznej.

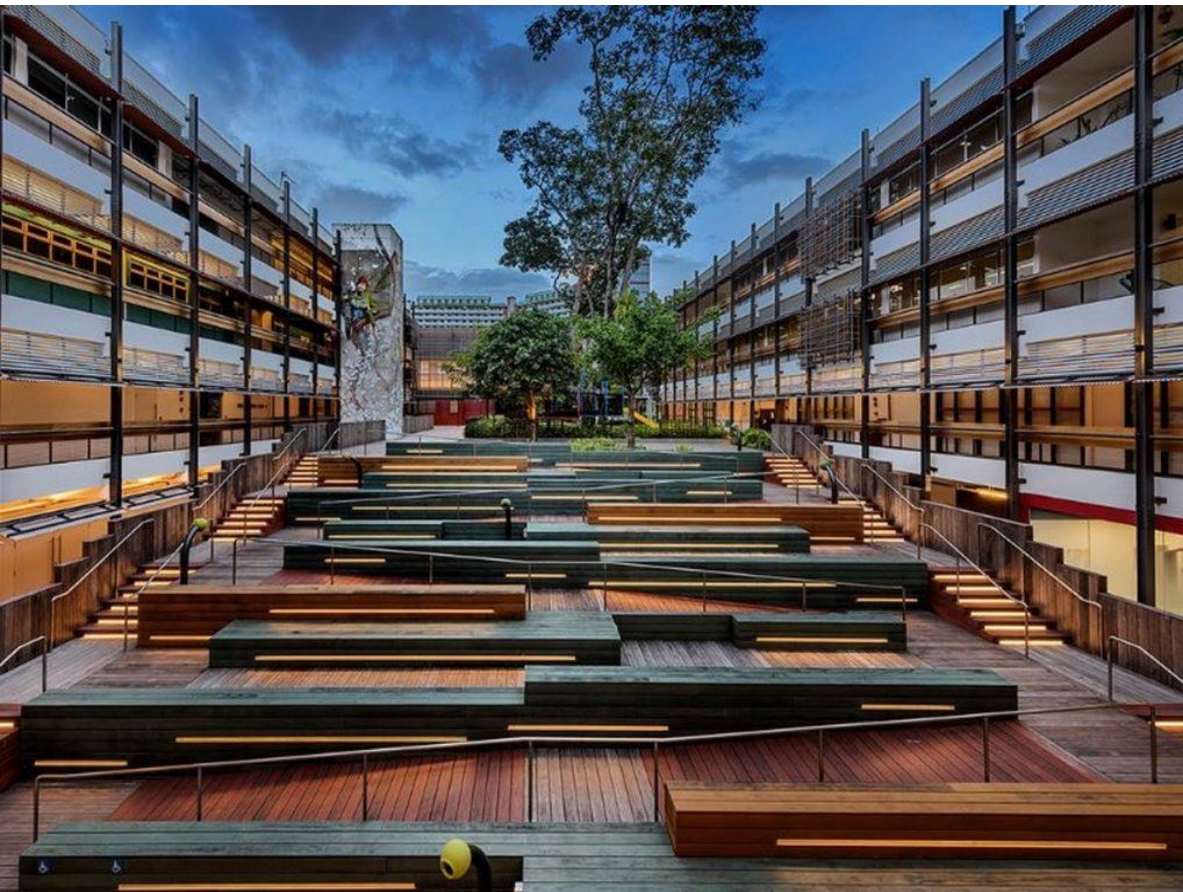
Rozwiązania infrastrukturalne – **przestrzeń publiczna**

Wyniesione przejścia dla pieszych stanowią **najwygodniejszy** – z punktu widzenia osób o ograniczonej mobilności – sposób kształtowania miejsc kolizji ruchu pieszego i samochodowego.

Miejska przestrzeń publiczna powinna być organizowana w sposób uwzględniający **różnorodne potrzeby jej użytkowników**, w taki sposób, by w każdym przypadku mieli oni **możliwość samodzielnego i bezpiecznego poruszania się** w obrębie ciągów pieszych. Rekomendowana szerokość **trasy wolnej od przeszkód to 1,8 metra.**

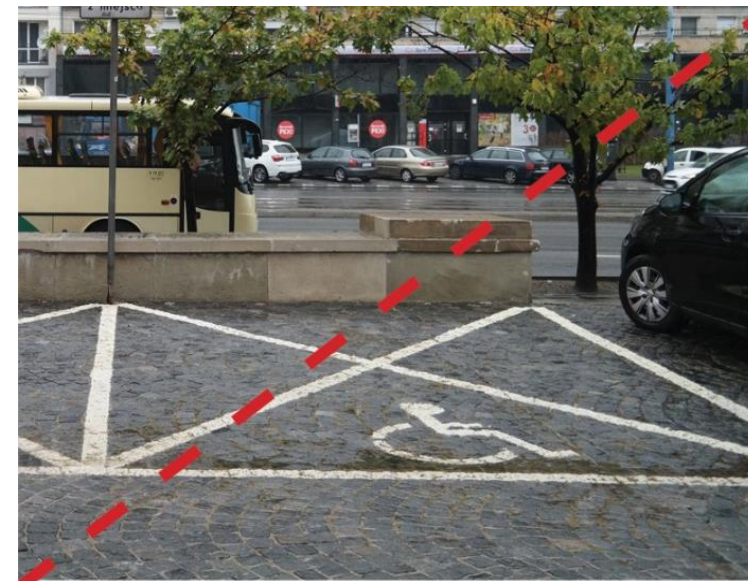
Rozwiązania infrastrukturalne – przestrzeń publiczna - przykłady

Rozwiązania infrastrukturalne – budynki użyteczności publicznej

Budynek i jego otoczenie:

- łatwo do niego dotrzeć, odnaleźć – **klarowny system informacji** nawigujących,
- liczba i usytuowanie **miejsc parkingowych** (miejsca dla osób z niepełnosprawnościami, miejsca dla osób z małymi dziećmi,
- **dojście do budynku** – odległości, różnice wysokościowe, przeszkody terenowe,
- **rozmieszczenie funkcji** w budynku – oznaczona, dobrze widoczna strefa wejścia do budynku, łatwo dostępna informacja o budynku – recepcja,
- **poruszanie się wewnątrz budynku** – korytarze, oznaczenia pomieszczeń, schody, windy, oświetlenie części komunikacyjnych, system informacji wewnątrz budynku.

Przykłady rewitalizacji z uwzględnieniem dostępności

- Opole Lubelskie,
- Gmina Pleśna,
- Rogóżno koło Tomaszowa Lubelskiego.

Przykłady rewitalizacji z uwzględnieniem dostępności - budynki

- Wiejski Dom Kultury w miejscowości Miętkie z podjazdem dla osób poruszających się na wózkach;
- Oznaczenia pomieszczeń dla osób niewidomych w Centrum Kultury w Rudawie.

Dostępność już na poziomie projektu

Magdalena

Zostały w miłośkie kropki
zdjęcie mojej rodziny
wanna
torzko
telefon

Mywarka

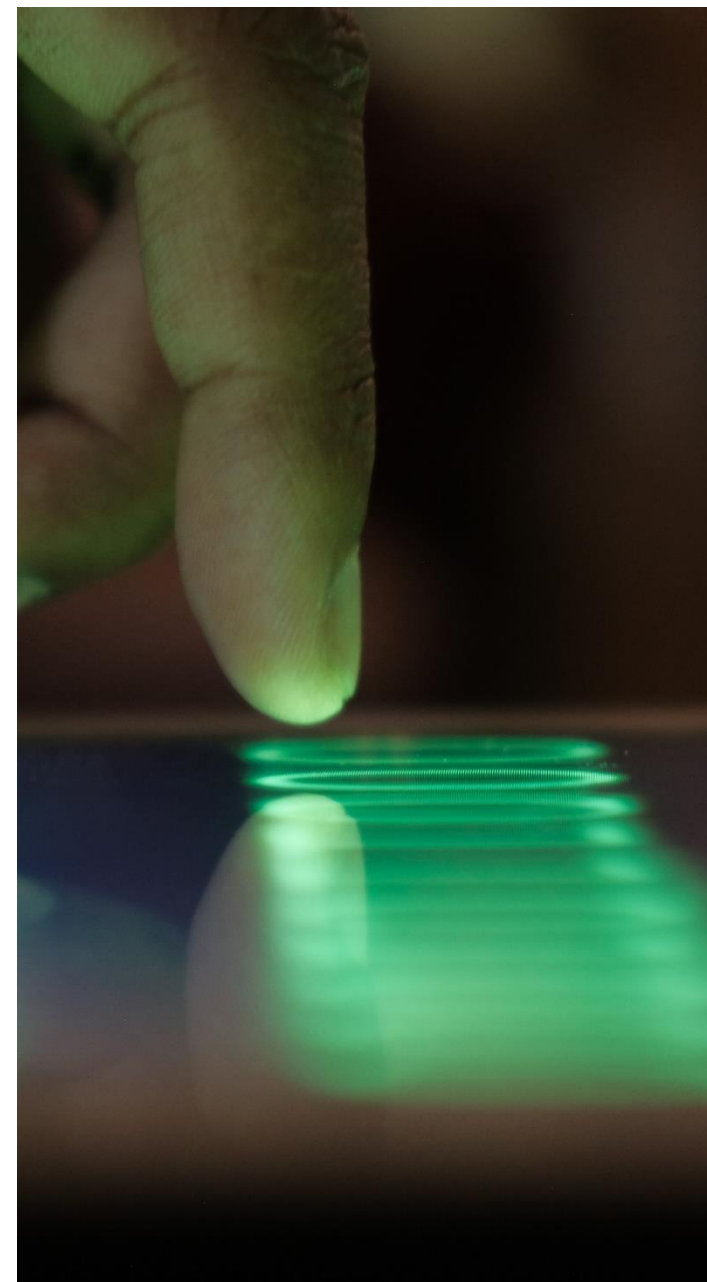
telewizor
toaletka z kosmetykami
akwarium z rybkami
klatka z papugą
laptop
wieszak z butami
kuchnia z piecem

Dostępność cyfrowa

- **Ustawa o dostępności cyfrowej z dnia 4 kwietnia 2019 r.** - podstawą do zapewniania dostępności stanowią wymagania określone w standardzie WCAG 2.1 i wymienione w załączniku nr 1 do Ustawy.
- **Standard WCAG 2.1** (Web Content Accessibility Guidelines) standard, który zawiera zbiór zasad, jakimi powinni kierować się twórcy stron internetowych, aby przygotowane przez nich strony były maksymalnie dostępne dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Standard stosuje się także do aplikacji webowych i mobilnych.
- Oryginalny tekst standardu dostępny jest na stronie

<https://www.w3.org/TR/WCAG21>

Ustawa nakłada obowiązki zapewnienia

dostępności stron i aplikacji mobilnych w zakresie:

- strony podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej,
- danych teleadresowych podmiotu i linku do strony podmiotowej w BIP,
- narzędzi kontaktowych (np. formularzy, wideotłumacza języka migowego itp.),
- nawigacji,
- deklaracji dostępności,
- multimediiów,
- informacji dotyczących sytuacji kryzysowej,
- dokumentów urzędowych oraz wzorów umów lub wzorów innych dokumentów przeznaczonych do zaciągania zobowiązań cywilnoprawnych.

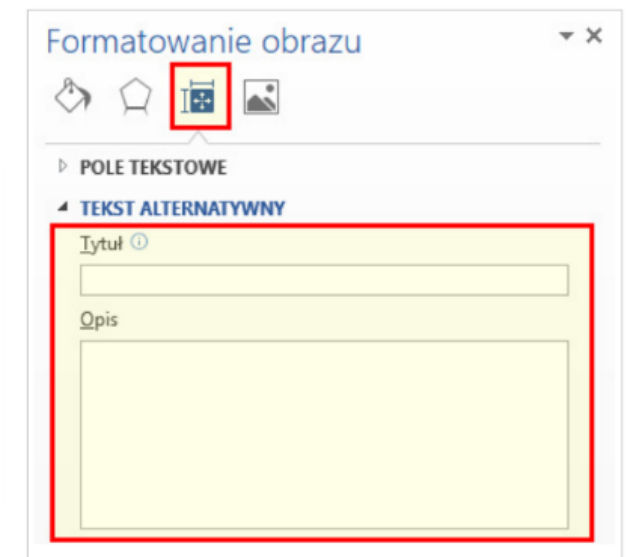
Sposób wdrożenia poszczególnych wytycznych będzie determinowany wybraną technologią. Nie istnieje jednoznaczny i zamknięty katalog rozwiązań – wszystko zależy od tego, w jaki sposób tworzone są strony internetowe i aplikacje podmiotów publicznych.

Dostępność cyfrowa to nie tylko dostępne strony internetowe, ale także **dostępne dokumenty, napisy w filmach czy audiodeskrypcja (1).**

- wyrównuj tekst do lewej strony,
- nie dziel wyrazów,
- do rozsuwania znaków używaj funkcji „tekst rozstrzelony”,
- stosuj czcionki bezszeryfowe, czyli o kroju pozbawionym ozdobników w postaci szeryfów i o rozmiarze minimum 12 punktów,
- stosuj interlinię między wierszami: 1,15 lub 1,5 punktów,
- używaj wbudowanych stylów,
- stosuj akapity – tekst dzielony na akapity, z zachowaniem wymienionych niżej reguł jest bardziej czytelny,
- nie twórz pionowych napisów,
- zastępuj hipertącza etykietami ekranowymi,

Dostępność cyfrowa to nie tylko dostępne strony internetowe, ale także **dostępne dokumenty, napisy w filmach czy audiodeskrypcja (2).**

- stosuj narzędzie edytora tekstu do wstawiania listy elementów zamiast wstawiać je ręcznie,
- pamiętaj o właściwym kontraście,
- wstawiając do tekstu tabelę pamiętaj, żeby określić wiersz nagłówek tabeli, używać funkcji „Powtórz wiersz nagłówek na nowych stronach”, linie siatki były widoczne, wyrównywać tekst w kolumnach do lewej, a dane liczbowe do prawej lub do przecinka dziesiętnego,
- dodawaj teksty alternatywne do fotografii i ilustracji.

Dostępność informacyjno-komunikacyjna

Minimalne wymagania z Ustawy (art. 6 ust. 3) :

- obsługa z **wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się**, o których mowa w art. 3 punkt 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się, lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu online do usługi tłumacza przez strony internetowe i aplikacje,
- **instalację urządzeń** lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów FM lub urządzeń opartych o inne technologie, których celem jest wspomaganie słyszenia,
- zapewnienie na stronie internetowej podmiotu **informacji o zakresie jego działalności** – w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania,
- zapewnienie, na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami, komunikacji z podmiotem publicznym **w formie określonej** w tym wniosku.

Co powinno być zapewnione w urzędzie:

- urządzenie **ułatwiające słyszenie** (pętla indukcyjna, system FM, IR, bluetooth)
- opis pracy i zadań urzędu w tekście łatwym do czytania i rozumienia (**ETR**),
- opis pracy i zadań urzędu – w formie, którą prawidłowo odczyta **czytnik ekranu**,
- możliwość **komunikacji w innej formie** wskazanej przez osobę ze szczególnymi potrzebami – np. przez e-mail, SMS albo pisząc na kartce (to ostatnie może być przydatne dla osób niemówiących, które słyszą),
- **tłumacza PJM** – dostępnego na życzenie osoby głuchej, bezpłatnie i bez konieczności wcześniejszego umawiania się,
- **film w PJM** na stronie internetowej informujący o pracy urzędu i dostępności tłumacza,
- możliwość złożenia **wniosku w formie filmu w PJM**, który następnie zostanie przetłumaczony na język polski, podobnie jak odpowiedź na wniosek.

Standard szkoleniowy (szkolenia, kursy, warsztaty, doradztwo)

- planowanie wsparcia

Rodzaje	Bariery w otoczeniu	Charakter usługi i przykładowe usprawnienie
Osoby niewidome, słabowidzące i głuchoniewidome	<ul style="list-style-type: none">• architektoniczne• cyfrowe• poznawcze• przestrzenne	<ul style="list-style-type: none">• wprowadzanie elementów kontrastowych i wypukłych pod kątem osób niewidomych i słabowidzących,• stworzenie wersji materiałów projektowych drukowanych w alfabecie Braille'a lub powiększonej czcionce, bezszeryfowej.
Osoby z niepełnosprawnością ruchową	<ul style="list-style-type: none">• architektoniczne• transportowe	<ul style="list-style-type: none">• zmiana miejsca realizacji projektu na miejsce dostępne, montaż podjazdów, platform, krzesełek dźwigowych, wind i podnośników,• transport na miejsce udzielenia usługi, wsparcie osoby w dotarciu na miejsce realizacji projektu oraz w korzystaniu z usług oferowanych w projekcie,• pies asystujący/pies przewodnik.

Standard szkoleniowy (szkolenia, kursy, warsztaty, doradztwo)

– informacja o projekcie

- **Materiały informacyjne o projekcie** (na przykład: plakaty, ulotki, ogłoszenia prasowe) i dokumenty rekrutacyjne (między innymi formularze zgłoszeniowe, formularze rekrutacyjne, ankiety) są przygotowane w sposób dostępny i są udostępniane co najmniej w wersji elektronicznej.
- **Komunikacja na linii beneficjent – uczestnik/czka projektu** jest zapewniona, przez co najmniej dwa sposoby komunikacji (na przykład z wykorzystaniem telefonu, e-maila, spotkania osobistego lub przez osobę trzecią na przykład opiekuna, członka rodziny).
- **Informacja o projekcie** (w tym o dostępności budynku/miejsca), w którym realizowane będzie wsparcie i dostępności biura projektu jest umieszczana na dostępnej stronie internetowej. Może to być strona internetowa beneficjenta lub innej instytucji, z którą beneficjent współpracuje.
- Formularze wykorzystywane w procesie rekrutacji zawierają **co najmniej jedno pytanie o szczególne potrzeby uczestnika/czki projektu**.

Standard szkoleniowy

– realizacja szkolenia/ kursu/ warsztatu/ doradztwa

W przypadku obecności uczestników/czek z niepełnosprawnościami:

- uwzględnia się **wsparcie na wyrównywanie szans** (na przykład: asystent osoby z niepełnosprawnością, tłumacz przewodnik, technologie asystujące);
- zapewnia się **elastyczność form wsparcia** (na przykład: wydłużony czas trwania szkoleń – potrzeba tłumaczenia na język migowy, konieczność wolniejszego mówienia, krótsze sesje szkoleniowe, częstsze i dłuższe przerwy);
- dąży się do **zapewnienia bezpieczeństwa psychicznego** (na przykład: poprzez zapewnienie odpowiedniej przestrzeni, zwiększenie liczby godzin, wolniejsze tempo prowadzenia spotkania lub indywidualne spotkanie dla osób o obniżonej normie intelektualnej).

Standard transportowy

- **możliwość swobodnego poruszania się w miejscach publicznych** (poprzez budowę/ wykonanie: pochylni, wind, podnośników, parkingów, tras bez przeszkód, ścieżek prowadzących, stref zagrożenia, pasów dotykowych i ostrzegawczych, itd.)
- **możliwość swobodnego korzystania ze środków transportu publicznego** (poprzez stosowanie obniżenia podłogi, eliminację stopni, wyposażenie pojazdów w podnośniki dla osób poruszających się na wózkach, stosowanie poręczy, kasowników i automatów na odpowiedniej wysokości, itd.)
- **nieskrępowany i skuteczny dostęp do wszelkiej informacji** przede wszystkim na temat rozkładu jazdy, kierunku jazdy i stacji/przystanków pośrednich, topografii punktu komunikacyjnego, lokalizacji zagrożeń, kierunku poruszania się, itd. (informacja musi uwzględniać ograniczenia widzenia oraz słyszenia).

Standard transportowy – dobre praktyki

Analiza dostępności w procesie rewitalizacji

19 lipca 2019 r. – ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Zmianie ulega między innymi :

- **definiowanie obszaru gminy** jaki znajduje się w stanie kryzysowym – koncentracja zjawisk negatywnych dotyczy także mieszkańców ze szczególnymi potrzebami,

ale także zwrócenie uwagi na:

- stan **techniczny obiektów budowlanych** w aspekcie niedostosowania rozwiązań do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami,
- stan **przestrzenno – funkcjonalny** z niedostosowaniem urbanistycznym lub infrastrukturalnym dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- **opisy planowanych przedsięwzięć** do rewitalizacji formułowane w sposób wskazujący na zapewnienie dostępności osób ze szczególnymi potrzebami.

1	2	3	4	5	6
<ul style="list-style-type: none">• Decyzja o przystąpieniu do wykonania diagnozy służącej delimitacji obszaru zdegradowanego i rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none">• Zebranie danych do diagnozy delimitacyjnej	<ul style="list-style-type: none">• Opracowanie diagnozy i zidentyfikowanie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none">• Konsultacje społeczne dotyczące obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none">• Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i rewitalizacji <small>diagnoza i mapa 1:5000</small>	<ul style="list-style-type: none">• Uchwała o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

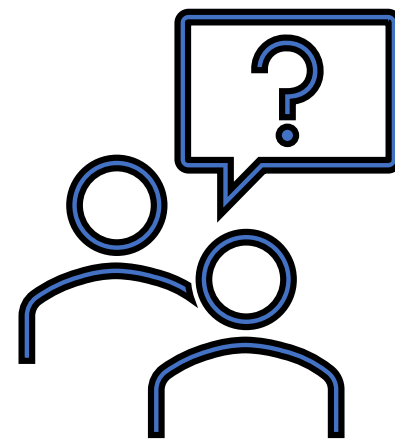
13 kroków

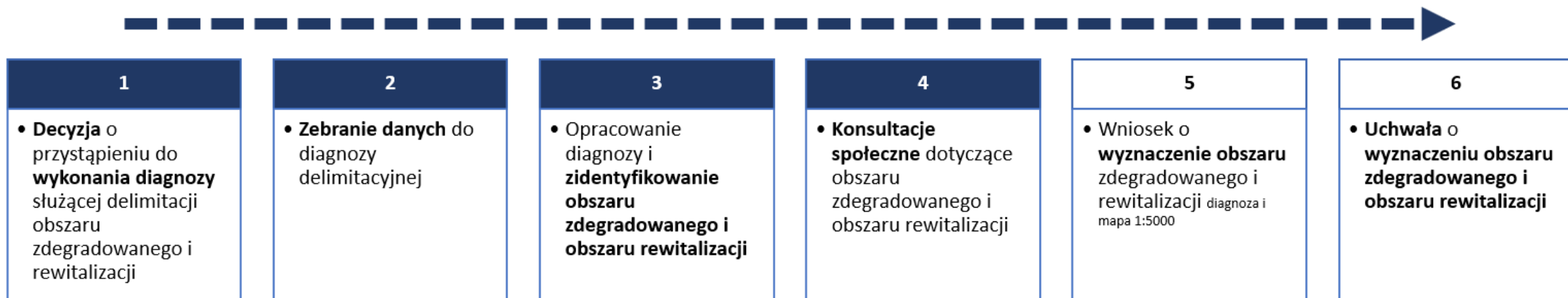

7	8	9	10	11	12	13
<ul style="list-style-type: none">• Uchwała o przystąpieniu do opracowania GPR	<ul style="list-style-type: none">• Opracowanie projektu GPR	<ul style="list-style-type: none">• Konsultacje społeczne projektu GPR	<ul style="list-style-type: none">• Opiniowanie projektu GPR	<ul style="list-style-type: none">• Wprowadzanie zmian w GPR	<ul style="list-style-type: none">• Uchwała o przyjęciu GPR	<ul style="list-style-type: none">• Powołanie Komitetu Rewitalizacji

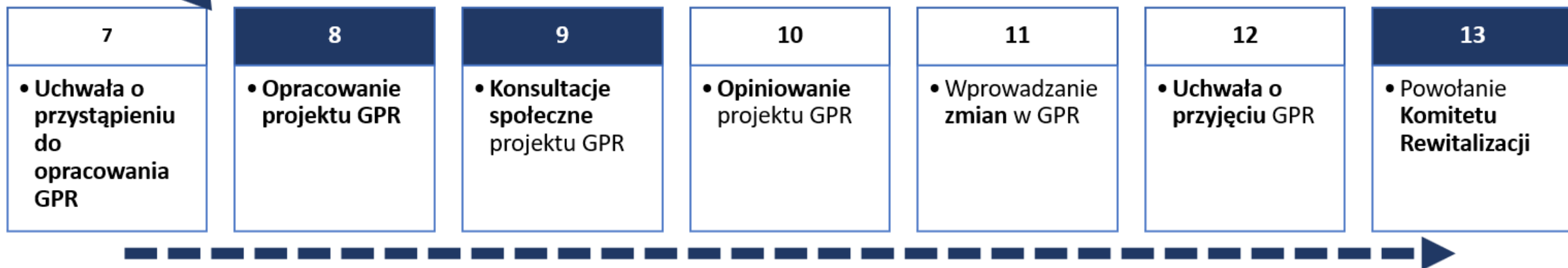

W których miejscach,
w którym kroku procesu rewitalizacji,
przede wszystkim należy
pomyśleć o dostępności?

13 kroków – gdzie pamiętać o dostępności?

Krok 1

- Decyzja o przystąpieniu do wykonania diagnozy gminy celem wyznaczenia: obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji gdzie widzimy szczególną koncentrację negatywnych zjawisk i gdzie gmina ostatecznie będzie prowadzić działania rewitalizacyjne.
- Czy już w 1 kroku należy myśleć o dostępności ?

TAK! To czas, żeby między innymi zaplanować i wybrać: miejsca spotkań/warsztatów czy sposoby komunikacji z interesariuszami procesu (strony www, media społecznościowe, ogłoszenia w prasie itp.).

Krok 2

Poszukiwanie danych do przygotowania diagnozy – dwa zasadnicze podziały:

- **źródła zastane,**
czyli dostępne dane na poziomie danych agregowanych w gminie i jednostkach gminnych (np. szkoły, domy kultury, poradnie psychologiczno – pedagogiczne) oraz dane między innymi z BDL, PUP, OPS, Policji, OKE, PKW;
- **źródła wywołane,**
czyli badania i obserwacje oraz spotkania/warsztaty z interesariuszami.

Przykłady danych pochodzących ze źródeł zastanych odnoszących się do dostępności:

- wyniki audytu dostępności architektonicznej budynków – ilość/jakość zaleceń
 - budynki dostosowane / niedostosowane do wymogów dostępności,
 - dostępność toalet publicznych w budynkach,
 - windy (dostosowane w parametrach) w budynkach wielopiętrowych,
 - dostępność miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami;
- liczba osób w wieku senioralnym zamieszkujących dany obszar;
- liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności;
- liczba miejsc w przedszkolach i żłobkach (dostępność dla matek z dziećmi);
- dostępność oferty kulturalnej / sportowej / edukacyjnej dostosowanej do osób ze szczególnymi potrzebami – tutaj także np. liczba użytkowników korzystających z takiej oferty ze szczególnymi potrzebami.

Przykłady danych pochodzących ze źródeł wywołanych odnoszących się do dostępności:

- dane z **obserwacji, czyli wizji lokalnych** przeprowadzonych w terenie na etapie gromadzenia danych do diagnozy, np.
 - informacja o **barierach architektonicznych** (między innymi: wysokie krawężniki, brak podjazdów, zniszczone nawierzchnie, przeszkody w poruszaniu się – słupki i inne ograniczenia, nieczytelne układy przestrzenne, itp.).

Przykład fragmentu zapisu „Diagnoza dla Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Zabierzów na lata 2016-2023”

Budynek dworca i wejście na perony

- Budynek dworca kolejowego i infrastruktura dla podróżnych w bardzo złym stanie technicznym, nie funkcjonuje w należyty sposób. **Wejście do budynku po schodach (bariera architektoniczna). Brak obsługi podróżnych.** Brak bezpiecznego przejścia przez tory oraz wygodnego miejsca oczekiwania. Niska estetyka przestrzeni.

Przykład fragmentu zapisu „Diagnoza dla Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Niepołomice”

Dojście do Młodzieżowego Obserwatorium Astronomicznego.

- niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych na obszarze obserwatorium - **nie jest przystosowane dla** dzieci i **osób niepełnosprawnych** (np. zbyt wysokie stopnie, brak pochylni, brak zabezpieczenia skarpy).

Przykład fragmentu zapisu „Diagnoza dla Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Wieliczka na lata 2016 – 2023”

Podobszar 1 - strefa wejściowa do budynku mieszkalnego wielorodzinnego.

- ukształtowanie terenu wprowadza utrudnienia w poprawnym rozwiązaniu detalu stref wejściowych do budynków mieszkalnych;
- **utrudnienia w wyjściu z domu i poruszaniu się po terenie dla osób starszych i niepełnosprawnych.**

Przykład fragmentu zapisu „Diagnoza służąca delimitacji obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji Miasta i Gminy Skąta”

Niska jakość przestrzeni publicznych przy obiektach administracyjnych oraz niewystarczający poziom obsługi mieszkańców:

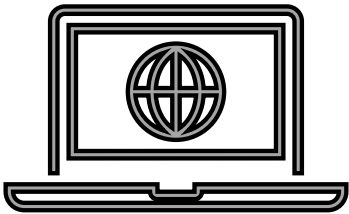
Obszar 1 Plac parkingowy przy obiektach administracyjnych.

- Brak oświetlenia, brak elementów małej architektury i mebli miejskich, brak miejsc do siedzenia;
- Brak odpowiedniego zaplecza parkingowego, nieutwardzona, dziurawa nawierzchnia placu parkingowego, brak czytelnego określenia funkcji placu, **brak wyznaczonych miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych**;
- Brak obsługi ruchu rowerowego.

Dostępność, na etapie konstruowania diagnozy, to nie tylko dane, ale także sposób w jaki je pozyskujemy - przykłady

- **Zapraszanie do** procesu włączania się w prace nad diagnozą w formie **spotkania / warsztatów** – zaproszenia w formule on-line z zachowaniem zasad **dostępności cyfrowej** lub w przypadku tradycyjnej papierowej formy (zaproszenia, plakaty, itp.) **dostępności komunikacyjno - informacyjnej.**

- **Konstrukcja narzędzi badawczych** – przykład:
kwestionariusz ankiety z metryczką (miejsce gdzie zbiera się podstawowe anonimowe dane chrakteryzujące respondenta do statystycznych analiz krzyżowych uzyskanych odpowiedzi - takie jak np. płeć, wiek, sołectwo/miejsce zamieszkania itp.) gdzie możemy uzyskać informacje o respondencie czy jest osobą ze szczególnymi potrzebami.
- Przygotowując **narzędzia badawcze w formule on-line** (Badania CAWI) – zagwarantowanie zasad **dostępności cyfrowej.**

Krok 3

W treści opracowanej **diagnozy**, poza danymi oraz sposobami ich pozyskiwania, należy także np. we fragmencie, gdzie prezentowane są wnioski (udowadniające, że dany obszar spełnia przesłanki bycia obszarem zdegradowanym lub obszarem rewitalizacji) **odnieść się do sytuacji osób ze szczególnymi potrzebami.**

Uwaga: dokument diagnozy będzie, w kolejnym kroku, poddany konsultacjom społecznym, czyli będzie upowszechniany między innymi:

- o w wersji elektronicznej – należy pamiętać o zachowaniu zasad dostępności cyfrowej dla tego dokumentu,
- o w wersji papierowej np. w konsultacjach otwartych – np. punkt konsultacyjny - należy pamiętać o zachowaniu zasad dostępności komunikacyjno – informacyjnej.

dlatego należy go odpowiednio przygotować (technicznie).

Krok 4

Konsultacje społeczne również **powinny być dostępne!**

Konsultacje społeczne - **zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej.**

Wszelkie formularze jakie przygotowujemy muszą spełniać zasady dostępności cyfrowej oraz dostępności komunikacyjno – informacyjnej.

Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne – **spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjne, ankiety, wywiady, wykorzystywanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych.**

Wszelkie formy konsultacji społecznych – spotkań z interesariuszami - muszą spełniać zasady dostępności:

- architektonicznej (miejsce ich organizacji – dotarcie do budynku, budynek – drzwi, korytarze, winda, oznaczenia, toalety oraz sama sala gdzie odbywa się spotkanie);
- komunikacyjno – informacyjnej (np. wykorzystywane materiały informacyjne, zapewnienie tłumacza języka migowego bezpośrednio lub w formie wideokonferencji, dostosowany czas konsultacji do interesariuszy);
- cyfrowej – jeśli są realizowane w przestrzeni on-line (wytyczne dotyczące covid-19 do ustawy o rewitalizacji – jednolity tekst ustawy o rewitalizacji z dnia 23. luty 2021 r.).

Podsumowanie konsultacji społecznych

Informacja podsumowująca przebieg konsultacji społecznych (po zakończeniu każdej z form konsultacji społecznych) jest ogłaszana na BIP gminy oraz na żądanie osób zainteresowanych udostępniana w siedzibie urzędu gminy.

Pamiętajmy aby i ta forma raportu spełniała zasadę dostępności cyfrowej oraz (jeśli zajdzie taka potrzeba) komunikacyjno – informacyjnej.

Krok 8

Dostępność w Gminnym Programie Rewitalizacji

znajduje się

w następujących jego elementach:

- **diagnoza obszaru rewitalizacji,**
- opis powiązań GPR z dokumentami strategicznymi gminy (strategia rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, strategią rozwiązywania problemów społecznych),
- wizja po przeprowadzeniu rewitalizacji,
- cele rewitalizacji,
- **opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych,**
- mechanizmy integrowania działań,
- szacunkowe formy finansowania GPR,
- struktura zarządzania realizacją GPR,

Dostępność w Gminnym Programie Rewitalizacji znajduje się w następujących jego elementach:

- ewentualne zmiany w uchwałach o ochronie praw lokatorów (szczegóły art. 15 punkt 10),
- wskazanie czy na obszarze rewitalizacji ustanawia się Specjalną Sferę Rewitalizacji (szczegóły art.15 punkt 12 oraz cały rozdział 5 ustawy o rewitalizacji - art. 25 – 35),
- realizacja GPR w tym ewentualne zmiany w studium i mpzp,
- załączniki graficzne (mapa w skali co najmniej 1 do 5000 w treści mapy zasadniczej).

Uwaga: w GPR wskazuje się także przedsięwzięcia rewitalizacyjne służące realizacji celu publicznego i przedsięwzięcia prywatne.

- W GPR, poza treścią diagnozy delimitacyjnej, dostępność znajduje się w opisach planowanych przedsięwzięć do rewitalizacji.
- **Opisy przedsięwzięć zawartych w GPR należy formułować w sposób wskazujący na zapewnienie dostępności osób ze szczególnymi potrzebami.**

Krok 9

Dostępność konsultacji społecznych

– analogicznie jak w omawianym Kroku 4

Krok 13

Komitet Rewitalizacji to:

- forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji,
- rola opiniotwórcza i doradcza dla wójta/burmistrza/prezydenta.

Można rozważyć, aby w jego składzie znalazła się osoba odpowiadająca za dbanie o wdrażanie (na poziomie GPR i monitorowania realizacji GPR) zasad dostępności w rewitalizacji realizowanej na terenie gminy.

Koordynator dostępności

Każdy organ władzy publicznej,
w tym organ administracji rządowej
i samorządowej, organ kontroli państwowej i
ochrony prawa oraz sądy
i trybunały, wyznacza **co najmniej jedną
osobę pełniącą funkcję koordynatora do
spraw dostępności.**

(Art. 14. Ustawy o dostępności).

Zadania koordynatora ds. dostępności

(art. 14 Ustawy o dostępności):

- **wsparcie** osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do usług świadczonych przez podmiot,
- przygotowanie i koordynacja wdrożenia **planu działania** na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami przez podmiot;
- **monitorowanie** działalności podmiotu w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

- dbanie o **dostarczanie nowej wiedzy** dotyczącej dostępności, zarówno w formie ustrukturyzowanej (szkolenia), jak i w ramach wymiany doświadczeń i udzielania rad innym pracownikom;
- branie udziału w **zakupach usług** dostępnościowych;
- **opiniowanie** działań związanych z inwestycjami;
- **możliwość blokowania działań** inwestycyjnych i organizacyjnych, które stwarzają bariery w dostępie do usług świadczonych w urzędzie lub jednostkach organizacyjnych jednostki samorządu terytorialnego.

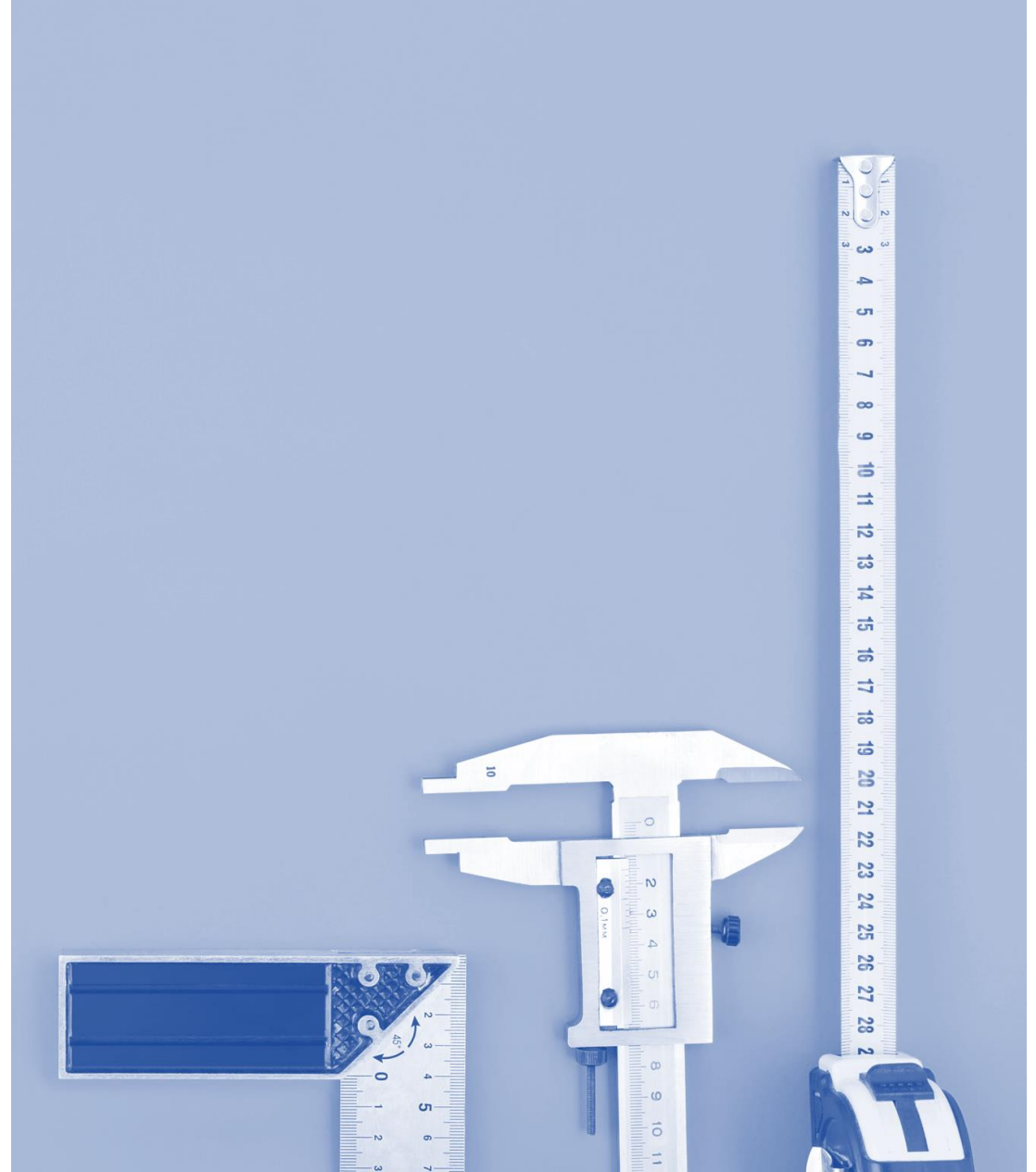

Bibliografia

- [Program Dostępność Plus](https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/o-programie/)
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/o-programie/>
- [Ustawa o dostępności](https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2019001696/T/D20191696L.pdf)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2019001696/T/D20191696L.pdf>
- [Poradnik - Jak wdrażać Ustawę o zapewnianiu dostępności?](http://www.artyku6.spoldzielniafado.pl/poradnik_artyku6.pdf)
http://www.artyku6.spoldzielniafado.pl/poradnik_artyku6.pdf
- [SAMORZĄD BEZ BARIER: poradnik dostępności dla jednostek samorządu terytorialnego](https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/103399/poradnik_SAMORZAD_BEZ_BARIER.pdf)
[https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/103399/poradnik SAMORZAD BEZ BARIER.pdf](https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/103399/poradnik_SAMORZAD_BEZ_BARIER.pdf)

Podsumowanie

Ankieta ewaluacyjna

Doradztwo – zdalne

rewitalizacja@cds.krakow.pl

tel: 12 623 77 40, 12 623 77 85